

พระพิมพ์กรุวัดนางตรา

พระพิมพ์ดินเผากรุวัดนางตรา (ผาลโณนางตรา) อำเภอกำแพงแสน
แสดงภาพพระพุทธรูปเจ้าหนาคปรกเจ็ดเศียร ประทับสมาธิภายในวิมาน
เหนือพระพุทธรูปเจ้าหนาคปรก เป็นภาพนางปรัชญาปารมิตา (๑๑ เศียร ๒๒ กร)
อายุประมาณครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (ภาพจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๖)

พระพิมพ์ที่พุทธศาสนิกชนปัจจุบันถือเป็นรูปเคารพอย่างหนึ่งในพุทธศาสนานั้น มีกำเนิดมาจากประเทศอินเดียในสมัยราชวงศ์กุษาณะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๖-๑๐ กษัตริย์องค์สำคัญที่สุดของราชวงศ์นี้คือ พระเจ้ากนิษกะ (พ.ศ. ๖๒๑-๖๘๗) ทรงยกย่องอุปถัมภ์พระพุทธรูป และส่งเสริมการทำพระพิมพ์และรูปปั้นดินเผาขนาดเล็กขึ้นอย่างกว้างขวาง มีพระพิมพ์ที่เกิดขึ้นมีอยู่สองสกุลช่าง คือ สกุลช่างอินเดียภาคกลาง และสกุลช่างอินเดียภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีมือสกุลช่างภาคกลาง ได้แก่ วัดถุนดินเผา และพระพุทธรูปจากตักศิลา และโซเลียน

การทำพระพิมพ์ได้สืบทอดวัฒนธรรมเรื่อยมา ในสมัยราชวงศ์สุโขทัย-หลังสุโขทัย และสมัยกลาง คือ สมัยราชวงศ์ป่าละ-เสนะ ในปลายสมัยกลางได้มีการทำพระพิมพ์รูปแบบใหม่ๆ เนื่องในพุทธศาสนิกายวัชรญาณหรือตันตระฝ่ายมหายานเกิดขึ้น เช่น ภาพพระโพธิสัตว์ ภาพนางปรัชญาปารมิตา เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ได้แพร่กระจายมาสู่ดินแดนในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งนครศรีธรรมราชในเวลาต่อมา

จากหลักฐานการสร้างพระพิมพ์ในภาคใต้ และในนครศรีธรรมราช พบว่ามีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา พระพิมพ์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดน่าจะได้นักพระพิมพ์ในถ้ำเขาชานาบน้ำ อำเภอมะนัง จังหวัดกระบี่ เป็นพระพิมพ์ดินดิบรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แสดงภาพพระพุทธเจ้าศรีศากยมุนีทรงยืน พระหัตถ์ขวาแสดงปางประทานพร พระหัตถ์ซ้ายทรงถือชายฉัตรในระดับพระอุระ ส่วนที่พบในนครศรีธรรมราชซึ่งจัดว่าเก่าแก่ที่สุดคือ พระพิมพ์ดินดิบแสดงภาพพระที่บังกรพระพุทธเจ้าประทับยืนเป็นศิลปะศรีวิชัย ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ มีจารึกอักษรเทวนาครีรุ่นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ข้อความว่า "เยธมฺมา" ปรากฏอยู่

อย่างไรก็ดี หลักฐานพระพิมพ์เก่าที่พบจากกรุในวัดเก่าแก่อันนครศรีธรรมราชส่วนใหญ่เป็นพระพิมพ์สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา รวมทั้งพระพิมพ์จากกรูวัดนางตรางซึ่งมีชื่อเสียงในหมู่นักนิยมพระเครื่อง

ประวัติวัดนางตราง

วัดนางตรางเป็นวัดเก่าแก่ ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ ตำบลไทยบุรี อำเภอกำทาสาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีทางหลวงแผ่นดินสายท่าศาลา-นพิตำตัดผ่าน

ประวัติการก่อสร้างวัดเก่าที่หาได้ มีแต่บันทึกท้องถิ่นซึ่งเล่ากันว่าสร้างในยุคใกล้เคียงกับการบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช คือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ผู้สร้างคือ พระนางสุพัตรา นำเรือ ๓๐๐ ลำ บรรทุกทรัพย์สินและสิ่งของที่จะมาบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ แต่เรือล่มในลำคลองบริเวณใกล้เคียงวัดนี้ (ปัจจุบันเป็นตำบลท่าช้าง อำเภอกำทาสาลา) พระนางสุพัตราจึงนำทรัพย์สินและผู้คนที่เหลืออยู่ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้น ให้ชื่อว่า "วัดนางตราง" ภายหลังกร่อนมาเป็น "วัดนางตราง" หรือ "วัดพนักตราง"

ชั้นเดิมเคยเป็นวัดขนาดใหญ่มีเนื้อที่ถึง ๕๔ ไร่ เคยมีพระสงฆ์จำพรรษา แต่ต่อมาก็ร้างอยู่หลายร้อยปี เพิ่งจะมีพระสงฆ์มาจำพรรษาอีกเมื่อราว พ.ศ.๒๔๙๐ โดยมีเจ้าอาวาสตามลำดับคือ พระเปีย พระหืด พระชุ่ม พระดิษฐ์ พระปี พระติบ พระสรวง และพระนเรศ

โบราณวัตถุสถานในวัด

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ กรมศิลปากรได้เข้าดำเนินการขุดค้น หลักฐานทางโบราณคดีที่หลงเหลืออยู่ก่อนขุดค้น ได้แก่ พระอุโบสถ เจดีย์ พระพุทธรูปประธาน เศียรนพ

วัดนางตราง (วัดพนักตราง) ตำบลไทยบุรี อำเภอกำทาสาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

กำไลสำริด ถ้วยขามดินเคลือบ หม้อดินเผาบรรจุกระดูก พบพระพุทธรูปสององค์ คือพระพุทธรูปสำริด ปางเสด็จ จากดาวดึงส์ และพระพุทธรูปปางประทานอภัย สมัย ลพบุรี (ปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ที่ พิพิธภัณฑ์สถานวัด พระมหาธาตุฯ นครศรีธรรมราช) นอกจากนี้ยังพบ พระพิมพ์ดินเผาอีกจำนวนหนึ่ง

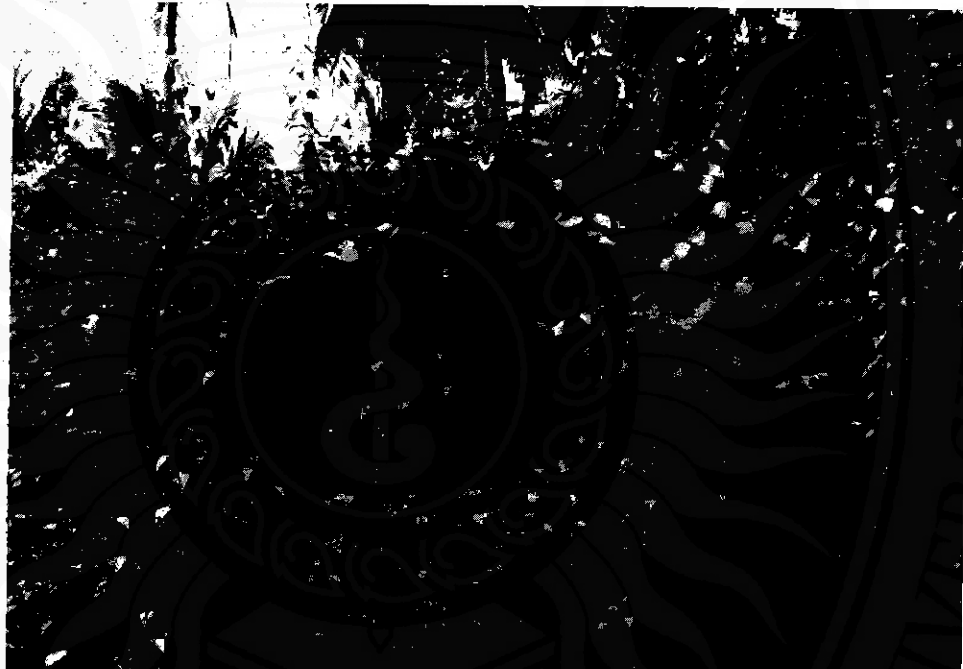
ส่วนเจดีย์ที่พบนั้นเป็นเจดีย์ขำรด ตั้งอยู่ทาง เหนือของพระอุโบสถ ชาวบ้านเรียกว่า "เจดีย์นางชี" สันนิษฐานว่าเป็น เจดีย์ประธาน ลักษณะคล้ายเจดีย์ พระบรมธาตุไชยาฐานกว้าง ๘ เมตร ยาว ยาว ๘.๕๕ เมตร สูงประมาณ ๑๖ เมตร (แต่ยอดหัก) ฐานเจดีย์ ที่เหลือมีลักษณะเป็นนาก อยู่บนเนินดินขนาดเท่า

พระพิมพ์ที่พบ

พระพิมพ์กรุวัดพระนางตราที่ขุดค้นได้มีหลาย แบบ แต่ที่รู้จักกันมากคือ

๑. พระพิมพ์ปางสมาธินาคปรก เรียกกัน ว่า "ปรกนางตรา" มีลักษณะเฉพาะคือ เป็นแท่งสูง ตามทรงนาคปรก นาคมีเจ็ดเศียรและมีเทวดาเฝ้าฐาน องค์หนึ่ง มีทั้งเนื้อดินเผาและเนื้อชินเงินสนิมดำ

๒. พระพิมพ์เนื้อดินเผา เรียกกันว่า "ผาล ไถนางตรา" มีสองแบบ แบบหนึ่งมีพระพุทธรูป สามองค์ ได้ฐานมีมารแบกสามตน ตนกลางใหญ่กว่าตน ข้างเล็กน้อย ข้างบนทำเป็นขุ่มจิกหรือขุ่มกระรอกกระแต (เรียกว่า ตรีกาย) อีกแบบหนึ่งเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ

ซากโบราณสถานวัดนางตรา สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ประธาน หน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการบูรณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

จอมปลวก ชูกลงไปประมาณ ๓ เมตร พบหินเปิดปากกรุ ซึ่งก็ยังมีได้ขุดต่อไป ชาวบ้านที่นั่นเล่าว่า ป่อยครั้ง ที่พบรูปของหลา (สูงจูง) ที่บริเวณกรุเชื่อว่า เป็นเจ้าที่ เจ้าทางที่มาปรากฏกายให้เห็น นอกจากพบฐานเจดีย์ ประธานแล้ว ยังพบฐาน เจดีย์อื่นๆ อีกสององค์ที่มุม พระอุโบสถด้านตะวันออก

นาคปรกอยู่ตรงกลาง ทำรูปนางปรัชญาปารมิตา ๑๑ เศียร ๒๒ กร อยู่เหนือพระพุทธรูปเจ้านาคปรก มีนาง ปรัชญาปารมิตา ๒ กร อยู่เบื้องซ้าย มีพระโพธิสัตว์ อวโลกิเตศวรอยู่เบื้องขวา ทั้งองค์บนและองค์ล่าง ทั้งหมดอยู่ในกรอบเวียนแก้วยอดแหลม

๓. พระพิมพ์เนื้อดินเผาผสมว่าน ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อยู่ในซุ้มเรือนแก้ว มีรากษสแบกฐานตนหนึ่ง เนื้อพระเป็นสีเขียวอ่อนเรื่อๆ

๔. พระพิมพ์เนื้อดินเผา เรียกกันว่า "พระร่วงนางตรา" เป็นพระพุทธรูปประทับยืน ปางประทานพร อยู่ในซุ้มเรือนแก้วเช่นกัน

จุดเด่นของพระพิมพ์กรุวัดนางตรา

พระพิมพ์กรุวัดนางตราแบบที่จัดว่าเด่นเป็นพิเศษ และเป็นหลักฐานแสดงถึงอิทธิพลศิลปะเขมร ในนครศรีธรรมราชและในภาคใต้ คือพระพิมพ์ดินเผารูปสี่เหลี่ยม มียอดสามหยักสูง ๑๖.๕ เซนติเมตร แสดง

ภาพพระพุทธรูปเจ้านาคปรกเจ็ดเศียร ประทับสมาธิภายในวิมานทางด้านขวาของพระองค์เคียงข้างด้วยพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสีกร ส่วนทางด้านซ้ายเคียงข้างด้วยนางปรัชญาปารมิตาสองกร ซึ่งแต่ละองค์สถิตอยู่ในวิมานองค์ละหลัง เนื้อพระพุทธรูปเจ้านาคปรกเป็นภาพนางปรัชญาปารมิตา ๑๑ เศียร ๒๒ กร เนื้อพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าประทับปางมารวิชัย และเหนือนางปรัชญาปารมิตาสองกร เป็นภาพพระพุทธรูปเจ้าทรงยกพระหัตถ์ทั้งสองในระดับพระอุระ พระพิมพ์องค์นี้ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์^๑ ให้ความเห็นว่า มีอายุประมาณครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ ๑๘

พระพิมพ์ดินเผากรุวัดนางตรา อำเภอท่าศาลา

แสดงภาพพระพุทธรูปเจ้าประทับขัดสมาธิราบ แสดงปางมารวิชัย

บนปัทมาสน์อยู่ภายในปราสาท ด้านซ้ายและขวามีเทวดากางกลดถวายพระพุทธรูปเจ้า อายุประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (ภาพจากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๖)

ในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งเขมร น่าจะสร้างขึ้น ในความเชื่อของลัทธิตันตระยานของเขมร พระพิมพ์ ลักษณะเดียวกันนี้ ยังพบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดชุมชนสงฆ์ ตำบล รั้วใหญ่ จังหวัดสุพรรณบุรี แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ ทางการเมืองระหว่างอาณาจักรอยุธยา กับดินแดน บริเวณอ่าวบ้านดอนและนครศรีธรรมราช

พระพิมพ์กรุวัดนางตราอีกแบบหนึ่ง คือพระพิมพ์ ดินเผารูปวงกลม (นิยมเรียกว่า วงเขน) เส้นผ่า ศูนย์กลาง ๑๐ เซนติเมตร แสดงภาพพระพุทธเจ้า ประทับบนปัทมาสน์อยู่ในปราสาท ขัดสมาธิราบ แสดงปางมารวิชัย ทางด้านขวามีเทพ (เทวดา) นั่งบน ปัทมาสน์กางกอดถวายแต่พระพุทธเจ้าอยู่ในใน ปราสาท ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์^๑ ให้ความเห็นว่ามียุข ประมาณครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นลักษณะ เดียวกับที่พบในกรุพระปรางค์ วัดราชบูรณะ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง อาณาจักรอยุธยาตอนต้นกับนครศรีธรรมราช เช่นกัน

หากพิจารณาพระพิมพ์กรุวัดนางตรา ในแง่ ประวัติศาสตร์ศาสนา และประวัติศิลปะ ที่ปรากฏ ในนครศรีธรรมราช พอจะสันนิษฐานเป็นเค้าได้ว่า ตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นไป ดินแดนในแถบ คาบสมุทรมภาคใต้ โดยเฉพาะนครศรีธรรมราชได้มีความ สัมพันธ์ทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกับดินแดน แถบที่ราบภาคกลางของประเทศไทย ซึ่งตกอยู่ภายใต้ อิทธิพลวัฒนธรรมเขมร จึงทำให้ปรากฏภาพพระพิมพ์ ที่ร่วมลักษณะของศิลปะจากแหล่งวัฒนธรรมทั้งสอง ขึ้นบนคาบสมุทรมภาคใต้ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วง ใกล้เคียงกับการสถาปนา เมืองตามพรลิงค์ ขึ้นเป็น "นครศรีธรรมราช" โดยกษัตริย์ในราชวงศ์ศรีธรรมมา โศกราช ซึ่งมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับราชวงศ์ใน ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ดังปรากฏในศิลาจารึกดงแม่นางเมือง อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์นั่นเอง

^๑ พิริยะ ไกรฤกษ์ "พระพิมพ์ : ที่พบในภาคใต้ก่อนพุทธศตวรรษ ที่ ๒๐" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๖ หน้า ๒๒๙๗.

^๒ ด

ฉัตรชัย สุกระกาญจน์

บรรณานุกรม

พิริยะ ไกรฤกษ์ "พระพิมพ์" : ที่พบในภาคใต้ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๒๐" ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๖ หน้า ๒, ๒๙๗ หน้า ๒,๒๙๗ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ๒๕๒๙.

วิเชียร ณ นคร และคณะอื่น ๆ นครศรีธรรมราช โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ๒๕๒๑.

สุรสวัสดิ์ สุสวัสดิ์, ม.ล. การศึกษาพระพิมพ์ในภาคใต้ ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๘.